

egy olyan könyvet, amely szeretné a 20. század és Svájc történetét érthetően elmesélni – természetesen a nemzetközi kutatások legfrissebb eredményeit szem előtt tartva.

(*Neue Zürcher Zeitung*)

Ulrich Kronauer

Casanova és de Sade: a felvilágosodás
szabadgondolkodói

Helmut Scheible: Érzéki értelem. Giacomo Casanova korában [Sinnliche Vernunft. Giacomo Casanova in seiner Zeit] című könyvének bemutatása (Zu Klampen, Springe 2015, 280 S.) Stefan Zweifel, Michael Pfister: Shades of Sade. Betekintés De Sade márkí művébe (Matthes & Seitz, Berlin, 2015, 352 oldal)

Hogy mi a közös Casanovában és De Sade márkiban? Mindketten a világirodalom kiemelkedő alakjának számítanak: Casanova kultúrtörténeti szempontból jelentős emlékiratai kapcsán, Sade pedig annak az addig ismeretlen szemléletmódnak köszönhetően, ahogy az emberi lélek mélységeibe tekintett. Elsősorban azonban a mindkettőjük által megtestesített „libertin de mœurs” embertípust látjuk bennük, aki szembe száll a tradicionális szokásokkal és kicsapongó életmódot folytat. Mindketten kalandos szerelmi életet éltek. Egyszer az is előfordult, hogy ugyanarra a hölgyre vágytak.

Ahogy Stefan Zweifel és Michael Pfister a *Shades of Sade* (Sade árnyalatai) bevezetésének biográfiai részében leírja, Sade-nek sikerül az, amiben még a híres csábító, Casanova is kudarcot vallott: Firenzében 1775-ben a kivételes szépség, Irin Sarah Goudar szeretője lesz. Sade azonban nem csábítóként és szívtipróként híresült el, hanem mint szexuális kicsapongásokat, válogatott kínzásokat és szörnyűségeket ábrázoló művész. Ezzel szemben Casanova, ahogy Hartmut Scheible «Érzéki értelem» című monográfiájában írja, karrierje kezdetén együttérző szerető

volt, aki a nőt egyenjogú lényként tisztelte. Mindenesetre az 1760-as években megváltozott Casanova viselkedése, egyre kíméletlenebb volt, a nőt megvásárolhatónak tartotta, és ennek megfelelően is bánt velük.

Életfilozófia

Scheible a «Histoire de ma vie» című emlékiratok alapján bemutatja Casanova kalandos életének legfontosabb állomásait: a kezdetektől, amikor is 1725-ben Velencében egy színész házaspár gyermekeként meglátta a napvilágot, majd hányattatott gyerekkortól egészen a bohémiai Duchcov városában Waldstein gróf könyvtárosa-ként töltött utolsó, nyomasztó éveig. A Scheible által feldolgozott leghíresebb epizódok közé tartozik a Dózse-palota ólomteteje alatt töltött velencei raboskodás és elképesztő szökés története, valamint Casanova Nagy Frigyesnél tett látogatása. A király nem segít ugyan a velencei férfinak hozzájutni a hön áhitott álláshoz, viszont bókol neki, szép férfinak tartja. Scheible évtizedekig foglalkozott hősével és nemcsak emlékiratait, hanem más írásait – köztük egy ötkötetes utópikus regényét – is tanulmányozta és feldolgozta.

A nagy magamutogató nem éppen kíméletes, olykor ironikus ábrázolása során egyértelművé válik a történész és regényíró értelmezése – de ugyanígy a felvilágosult Casanova életfilozófiája is, aki a biográfia írója számára nyilvánvalóan szimpátiát vált ki az olvasók körében. Scheible szerint Casanova „egy felvilágosult gyakorlati ember”, aki minden filozófiai rigorizmust ellenez. Casanova így ellentmondásba kerül Voltaire-rel, akit mindenekelőtt mestereként tisztel. Voltaire-nél tett 1760-as látogatása kiábrándítóan hatott rá. Nem értik meg egymást, Voltaire nem tud mit kezdeni Casanova lelkesedésével Horatius iránt; ésszerűbbnek tartja a történelemkönyvek tanulmányozását. A római költő Casanova által dicsért arisztokratikus hozzáállásával ellentétben Voltaire elkötelezte magát az emberiség boldogításáért, és a babonák ellen folytatott küzdelem iránt. Casanova azzal érvel Voltaire-nek, hogy az embertársak iránti szeretet elvakít; ehelyett a feudális világ berendezkedését preferálja, ahol megtalálhatja és megoszthatja másokkal saját boldogságát.

Míg Voltaire, és később Condorcet szerint is elválaszthatatlan egymástól az értelem és az életben való boldogulás, Casanova – ahogy Scheible állítja – nem tudja elképzelni az emberiség jobb válása útján elérhető elfogulatlan boldogságot. Scheible megkockáztatja azt a merész állítást, mely szerint kettőjük közül *talán* Casanova volt a felvilágosultabb, mivel ő nem az emberiséget akarta boldoggá tenni, hanem arra vágyott, hogy azokat az embereket lássa boldognak, akiket szeret.

A halál filozófiája

A *Shades of Sade* című művükben Stefan Zweifel és Michael Pfister tizenöt fejezetet keresztül – amelyek közül mindegyikben szerepel bevezetésként egy esszé, valamint de Sade márkái művének egy-egy kivonata – egy olyan gondolatvilágba vezetik el az olvasót, amely teljesen eltér az optimista, az emberi boldogság elérésére törekvő felvilágosult filozófiától. Sade destruktivitása a társadalmi, vallási és erkölcsi normák ellen irányul, az ember tabuktól való megszabadulását, valamint a szexuális vágyak erőszakos kielégítését hirdeti, ami számára egyet jelenhet akár a vágy tárgyának megcsonkításával és meggyilkolásával is. Sade az ateista materializmus híve, amelyet a francia felvilágosultak, La Mettrie, Helvétius és Holdbach dolgoztak ki. Filozófus példaképeitől azonban eltér a véleménye abban, hogy szerinte az ember, akinek nincs lelke és lelkiismerete, magányosságra kárhozott, és olyan lénynek tartja őt, akit nem érdekel mások boldogsága, a sajátját pedig a másoknak okozott fájdalommal találhatja meg. Következésképpen Sade olyan „erkölcsant” teremt, amely az ember kötelességévé teszi, hogy minél több gonosz dolgot kövessen el.

Stefan Zweifel és Michael Pfister lefordították már Sade «Justin és Juliette» című nagyszabású művét, és ebből használták fel a legtöbb szövegvonalat. A könyvük címe játékos utalás a „Fifty Shades of Grey – A szürke ötven árnyalata” című, nőknek szóló sikerkönyv címére. A könyv ártatlanságán Sade biztosan csak nevetett volna. Az utószóban a szerzők egy „helyzetjelentést” adnak a Sade-mű lefordítása óta eltelt harminc évről. Arról írnak, hogy Sade gondolkodása és nyelv-művészete lenyűgözően hatott rájuk. A könyvükben szereplő szövegminták azt bizonyítják, hogy

a bizzar, mértéktelen, obszcén és ugyanakkor a retorika minden területén jártas szerzőpáros egy igazi fordítási remekművéről van szó.

A két Sade-szakértő bevezető esszéinek köszönhetően megjelentek a 20. századi francia Sade-követők, ennek hatására a sokáig száműzött «pornográfus» író műveinek egy háromkötetes kiadványt szenteltek a „Bibliothèque de la Pléiade” című kiadványsorozatban. Pfister és Zweifel szerint Sade művei bizonyos módon még mindig provokatíván hatnak, ami egyfajta szembefordulást is jelent az interneten mindenütt jelen lévő pornográfiával: «A pornográfia nem az önmagunkban való elmélyülést segíti elő, hanem eltereli a figyelmet önmagunkról.»

(*Neue Zürcher Zeitung*)

Thomas Ribí

Feltámasztott könyvek Weimarban

2004. szeptember 2-án este tűz ütött ki a weimari Anna Amália Hercegnő Könyvtárban. A tűz kiváltó oka a mai napig nem tisztázódott egyértelműen. Valószínűleg egy megolvadt elektromos kábel okozta. Az épület mindenestre több órán keresztül lángokban állt. A következők ismertek. Ami nem lett a tűz martaléka, azt részben a forró levegő, a víz, vagy a füst, részben a tűzoltóság poroltója tette tönkre. Közel 50 000 könyv tűnt el végleg, több mint 60 000 kötet pedig súlyosan megsérült. Összesen mintegy 120 000 könyv szorult restaurálásra. A történelmi épületet helyreállították, és 2007-ben újra felavatták. A megsérült könyvek közül is sokat lehetett menteni. A restaurálás és újrabeszerzés azonban még éveket vesz igénybe és jelentősen nagyobb költséggel jár majd, mint ahogy azt az első becslések jósolták.

2200 kötetet sikerült megmenteni

A veszteségek közül nemrég sikerült pótolni a svájci eredetű könyvek jelentős részét. 4200 Helvetica sérült meg a tűz során. Ebből 2200 darabot már teljesen felújítottak és azok a